

Afdøde fotograf og boghandler Hans Andreas Hansens notater og optegnelser vedr. Hesselager Bys og Hesselager Sogns historie

Ny Hesselagers historie (Hesselager Stationsby)

Før 1850 fandtes der ikke noget Ny Hesselager. Der var ikke noget, der hed landevejen fra Svendborg over Hesselager til Nyborg, det meste af byen var rundt om kirken. Mange af de gamle huse, der ligger i byen, er stuehuse fra ældre bøndergårde, som er flyttet ud på jordene. Det, man dengang kaldte Svendborgvejen, var vejen, som fra kirken førte til Gudme og videre derfra. Langs denne vej lå dengang en vindmølle, på bakken bag ved, hvor nu Keldbjerghus ligger (Østergade 59). Den ejedes og blev drevet af Hesselager Mølle. Den næste var en gård, der blev kaldt "Skræpgården". Den lå, hvor landpost Charles Nielsen nu bor (Østergade 27), - den store eg ved jagtkonsulent Steens hus stod i gårdens have. Denne gård blev bygget i 1808 af Peder Nielsen og senere solgt til Chresten Jensen (Skræp), hvis datter, gift med Henrik Larsen, ejede gården o. 1850. Gården var på 42 tdr. land, men en del blev skiftet fra, og der blev bygget en ny gård der, hvor der siden blev margarinefabrik. Til gården hørte dengang et areal øst for vejen kaldt "Den lange mark". Der lå en lille dam kaldt "Grevens kær", hvor husmændene i Hesselager, som havde jordlodder syd for byen, havde ret til at vande deres kreaturer. Lige syd for denne dam var der bygget et hus til en anden datter af Chresten Jensen Skræp, - det, der nu ejes af Kamilla Kristoffersen (Østergade 26). Syd for "Skræpgården" lå der en anden gård, der beboedes af Rasmus Holgersen. Denne gård brændte o. 1900, - den blev en del år senere solgt og udstykket til flere ejendomme. Hvor avlsbygningerne lå ligger nu pindefabrikken (Jens Jensen & Sønner). Noget syd for Rasmus Holgersens gård ligger der endnu en gård, - den nuværende Knudsborg, hvor det gamle stuehus endnu ligger der og stadig benyttes (Gudmevej 37). Vest for den såkaldte Svendborgvej ligger der 7 husmandslodder, der støder ned til Stokkebækken, der her danner grænse mellem Hesselager og Gudme sogne. Af disse er de fire bebyggede, de tre blev drevet fra huse, der lå i byen. Et hus, der lå hvor den ny landevej krydsede den gamle Svendborgvej, er sikkert bygget i begyndelsen af 1850'ern (døgnkiosken). Det menes bygget af snedker H.H. Jensen, men blev siden solgt til købm. Godtfredsen, som drev forretning der, da landevejen blev åbnet.

"Foreningen Ny Hesselager" (Hesselager Borgerforening)

Omkring 1890 var salen på Hesselager Kro ikke meget større end storstuen på en almindelig bondegård. Sammenkomster eller folkemøder var henvist til den fri luft. Nogle af byens borgere fik da sammenkaldt til et møde, der afholdtes i tømmer H.J. Hansens værksted, for om muligt at få bygget et forsamlingshus. En del af deltagerne kunne meddele, at man i Vormark var i gang med at samle deltagere til opførelse af et forsamlingshus, og alle de tilstedeværende var enige om, at det var mest rimeligt med et forsamlingshus i Vormark. Dels var det midt i sognet, og dels var der gadejord nok, så man slap billigt til en byggeplads.

Imidlertid blev man enige om at oprette en forening med det formål at virke for Ny Hesselagers udvikling og forskønnelse samt for selskabeligheden. Den første opgave, man tog fat på, var opstilling af gadelygter, og der blev i efteråret 1899 opstillet vist nok 7 gadelygter. Det var petroleumslamper, der var anbragt i en lygte, som man kan se på billeder af gamle gadelygter. Ca. 10 år senere fik man opstillet en 700 lys' Luxlampe på korsvejen, - den kunne næsten lyse over hele byen. I 1911 byggedes der et lille elektricitetsværk i Hesselager. Det var en ung mand fra sognet, Chr. Wilhjelm, i forbindelse med installatør Egel i Svendborg, der byggede det og drev det en tid i fællesskab, indtil Wilhjelm overtog det for egen regning. Snart blev der opstillet 13 elektriske lamper, der dog hurtigt blev til flere. Wilhjelm var en driftig mand, - han udvidede ledningsnettet til den gamle bydel (Kirkebyen) og, desværre for ham, ud til tre lidt større gårde, der lå tæt uden for den gamle by. De tre store motorer så langt ude, på et forholdsvis spinkelt ledningsnet, gav et så mægtigt strømtab, at driften blev i høj grad uøkonomisk, og allerede i februar 1914 gav Wilhjelm op, og kreditorerne overtog det hele. Noget af det første, kreditorerne foretog sig, var at afbryde strømmen til den gamle by, hvilket selvsagt voldte stor harme hos de nye forbrugere, hvad også stationsbyens beboere fik at føle.

Kreditorerne var dog ikke interesserede i at drive værket, og da de truede med at nedlægge det og sælge stumperne, var der fem mænd i byen, som købte det og drev det for egen regning. De fem var fabrikant Julius Larsen, købmand Christiansen, købmand Nissen, købmand Bisgaard og hotelejer Carl Nielsen. De drev det i den vanskelige periode i slutningen af første verdenskrig og de første fem år derefter, hvor det var umuligt at få olie til driften. De flyttede så dynamoen hen på margarinefabrikken, hvor man drev den med den dampmaskine, man havde der, og hvor man kunne fyre med al slags brændsel. Så havde man lys, men det var den mest uøkonomiske drift som tænkes kunne. Det gav et enormt strømtab, at strømmen skulle sendes fra dynamoen og ca. 200 meter hen til batteriet på el-værket for derfra at sendes ud til forbrugerne. Det bevirkede, at man måtte betale fantastisk høje strømpriser, en tid helt op til 3,50 kr. pr. kwt. (fra juli 1918 til februar 1919).

Desuagtet har driften sikkert givet underskud.

I løvet af 1919 kunne man igen få olie, dynamoen blev da flyttet tilbage til el-værket, og priserne blev straks sat ned. Kort efter brød den gamle motor imidlertid sammen, og de fem herrer, der havde drevet værket indtil da, ville ikke koste en ny maskine. Der blev derfor dannet et andelsselskab, som overtog driften, og der blev købt en B&W dieselmotor. Indtil denne kunne blive installeret, lejede man en transportsabel petroleumsmotor, der med nød og næppe kunne holde værket gående. Den nye motor gjorde imidlertid fyldest, men forbruget steg meget stærkt, der kom flere og flere forbrugere til, og en dag blev man klar over, at den nye motor ikke i længden kunne klare leveringen, og samtidig viste det sig, at batteriet var opslidt. Det ville blive en meget stor bekostning, og i mellemtiden havde resten af sognet fået højspænding fra Odense. Man enedes da om at søge nærmere oplysning om højspænding, og det viste sig da, at det ville blive i høj grad fordelagtigt at gå over til højspænding. Årstallet husker jeg ikke.

Foruden gadebelysningen har foreningen bl.a. foranlediget, at vejgrøfterne blev fyldt op, og der blev anlagt rendestene i stedet for, samt at amtet senere anlagde kloakledning gennem byen, hvor byens beboere på særdeles rimelige betingelser kunne få lov til at tilslutte sig. Senere anlagde kommunen kloakledninger langs sognevejen. Ligeledes foranledigede man, at der blev lagt fortov langs landevejen. Også langs stationsvejen (Tjørnevej) foranledigede man, at vejgrøfterne blev fyldt op for at gøre plads til fortov. En del festligheder blev afholdt for at styreke sammenholdet mellem byens beboere. Der blev afholdt udflugter, - de første gange med hestekøretøj til stranden ved Purreskoven. De var særdeles vellykkede. Senere anskaffede foreningen en sneplov (den første i kommunen), som sparede kredsen for en mængde trættende arbejde, en foranstaltning, der hurtigt blev efterfulgt af flere af sognets sneønsningskredse. Nu er det helt og holdent gået over til kommunen.

Omkring 1912-1915 oprettede Privatbanken i Odense en filial i Hesselager. Den gik også ret godt i nogle år, men så krakkede banken, og savnet af et pengeinstitut mærkedes med det samme.

Foreningen satte sig da i bevægelse for at få et i gang. Der blev nedsat et udvalg til at tage sig af sagen. Man forsøgte sig hos Svendborg Bank og hos Landmandsbankens Nyborgafdeling, men fik blankt afslag. Men forsøgte også hos Ringe Bank, der var man temmelig interesseret transportforholdene var for vanskelige, så det blev opgivet.

Imidlertid havde fabrikant Larsen, margarinefabrikken, været sammen med Niels Larsen, Edelgård, der var medlem af Interessentskabet for Sparekassen for Svendborg og Omegn. De kom til at drøfte bankspørgsmålet, og Niels Larsen anbefalede, at man spurgte sparekassen, idet han lovede at anbefale sagen ved næste møde i Interessentskabet. Foreningen nedsatte da straks et udvalg bestående af fabrikant Larsen, købmand Nissen og boghandler Hansen, der forelagde spørgsmålet for sparekassen, og det førte til oprettelsen af et kontor i Hesselager, hvor der nu er en særdeles god forretning.

Foreningen sørgede også for at byen fik valgt et medlem i sognerådet. Den første blev købmand Bisgaard 1906-1909, hans efterfølger blev fabrikant Julius Larsen 1909-1925, derefter vognmand Christiansen 1925-1927 og mejeriejer Johs. Langelund 1927 til sin død.

Landevejen

Efter oplysninger fra amtsvejinspektør Grimstrup er landevejen over Hesselager anlagt i tiden 1850-1870. Den synes at være anlagt i etaper. Dæmningen ved Holckenhavn er bygget i 1844. I tiden 1858-1860 er der afholdt licitationer over vejstykkerne over Langå og Hesselager Mark. Nogen bestemt åbningsdag kendes ikke, men formodentlig er de forskellige vejstykker taget i brug straks, når de var færdige. Der er fortalt mig, at vejstykket ved Hesselager blev så flot anlagt, at entreprenøren gik i stykker på det. Det synes også at være så noget nær det flotteste stykke vej på hele strækningen.

Kroen

Der var i den tid en meget dygtig lærer i Hesselager (R. Hørlück), som også var en meget dygtig forretningsmand. Han indså, at landevejen ville give gode muligheder for bebyggelse og købte et større stykke af jorden vest for den nye vej. Det siges, at det også var ham, der byggede Hesselager Kro, hvor der foruden gæstgiveri også var købmandshandel, og at de første brugere var brødrene Niels og Jens Peder Madsen, sønner af gårdmand Mads Jørgensen, Hesselager Mark (nu Hvenemose). De var der vist ikke længe. Det siges også, at kroen blev bygget af materialer fra et kasseret hønsehus på Glorup.

Den første kromand, jeg erindrer, hed Reitzel, den næste, jeg erindrer hed Larsen, - han fik senere en restauration i Nyborg. I hans tid skete der et meget beklageligt uheld. En gæst på kroen havde fået lige lovligt meget at drikke og fik amok, blev smidt ud, men forsøgte at komme ind igen, derunder slog han en rude i døren itu. Larsen tog da en stok, der stod inden for døren at forsvare sig med. Han traf da så uheldigt, at manden døde. Det gik Larsen meget nær til hjertet, og nogle år efter solgte han kroen til en ung og driftig mand, Carl Hansen, som drev kroen på en pæn måde i flere år. Kroens sal var ikke meget større end en storstue i en almindelig bondegård, og da man fik bygget forsamlingshuse rundt omkring, - også i Vormark, blev konkurrencen for stærk. Hansen begyndte derfor at bygge en større sal ved den ene ende af kroen, men inden han blev færdig, solgte han kroen til Carl Nielsen, tidligere ejer af Thurø Kro. Carl Nielsen, der overtog kroen i 1905, byggede derefter salen færdig, men allerede i 1907 brød han hele den gamle kro ned og byggede den ny bygning, som han derefter kaldte Hesselager Hotel.

Carl Nielsen fortsatte driften på en meget dygtig måde indtil sin død i 1934. Hans enke fortsatte i to år, hvorefter en datter og svigersønnen, Carl Andersen, der havde bistået hende i disse år, overtog hotellet. I 1938 besluttede Andersen sig for en sidste ombygning. Den gamle sal, der i høj grad misklædte den smukke hotelbygning, blev brudt ned, og der blev bygget en tilbygning nøje i stil med den nye smukke hotelbygning og overordentligt vel indrettet. I 1946 solgte Andersen hotellet til Rasmussen, der drev hotellet til 1953, hvor han solgte til C.F. Henriksen og søn, Poul Henriksen, som ved faderens død overtog hotellet og nu driver det på en særdeles tiltalende måde.

Apoteket

Ved kgl. resolution af 12.7.1870 blev det vedtaget at oprette et apotek i Hesselager med beliggenhed ved den nye Svendborg- Nyborg Landevej. Daværende apoteker i Skærbæk, C.F. Thanning fik bevilgingen og oprettede apoteket i efteråret 1871 i en nyopført bygning, den samme der benyttes endnu. Arkitekten var C. Lendorf, Odense

Apoteker Thanning drev apotek indtil 1892. Han androg da, på grund af alder og svigtende helbred, om tilladelse til at drive det ved bestyrer (forpagter). Den første forpagter blev apoteker N.V.B. Pack. Han drev apotek fra 1. august 1892 til 1. august 1898, hvorefter forpagtningen overdroges til Sophus Carstensen, der da var apoteker i Ålborg. Han købte ejendom og inventar for ialt 34.000 kr. Han drev apoteket indtil Thannings død i august 1909. Bevilgingen blev da overdraget til apoteker Andreas Ludvig Jørgensen, som drev apotek indtil 1. maj 1920, hvor han overtog Sdr. Boulevard Apotek i København. Hans efterfølger som bevillingshaver blev C.C. Andersen-Egede, der drev apoteket indtil i. september 1930, hvor han overtog Frederiksberg Apotek. Hans efterfølger blev cand. pharm. L.V. Rasmussen, der fik bevilling og overtog apoteket 1. september 1930. Fik senere bevilling til apoteket Godthåb på Frederiksberg, som han overtog 1. september 1941. Han efterfulgtes af Richard Gottlieb, der overtog apoteket 1. september 1941. Han fik senere bevilling til Enghave Apotek i København. Hesselager Apotek blev derefter overdraget til frk. Gerda Schwartz-Møller, der overtog det den 1. november 1951, men måtte, på grund af sygdom, opgive det den 1. august 1957, hvorefter den nuværende apoteker Lundbye fik bevilling og overtog det.

Pindefabrikken

I 1910 kom der en ny mand i Hesselager, som senere kom til at betyde en del for egnen, og som kom til at være med til at gøre navnet Hesselager kendt over det meste af Europa. Det var snedker Jens Jensen, som var en meget dygtig snedker, men heldigvis for ham ikke særlig dygtig som forretningsmand i den branche. Eftersom få års forløb blev han nødsaget til delvis at lægge sin bedrift om. Han begyndte at lave de dengang så meget efterspurgte polerte faconrammer til fotografien. Ret hurtigt blev han kendt af flere grossister for sit gennemført fine arbejde. En del år efter gik disse rammer helt af mode, og man gik over til de såkaldte spånrammer. De blev fremstillet af lange finérstrimler, der blev limet sammen, derefter slebet i facon og forgyldte. De fleste af de maskiner, der skulle bruges til disse produktioner, har Jensen selv opfundet og tildels selv fremstillet eller medvirket ved fremstillingen.

Omkring 1925 begyndte iscrème at blive kendt. Man begyndte med bægre, så der skulle bruges skeer eller lignende ved spisningen. Der fik Jensen sin chance. Han havde maskiner til at skære finér med, og han fandt hurtigt på at fremstille en fiks lille ske-lignende pind af dette materiale, der netop passede til dette brug. Siden kom de almindeligt kendte ispinde, hvortil brugtes flade pinde af samme materiale. Her tog Jensen for alvor fat og drev denne produktion mægtigt op, således at hans pinde nu leveres til det meste af Europa, enkelte leverancer endda til Australien og Sydamerika. I højsæsonen fremstilles der dagligt flere millioner pinde. Pindefabrikken benytter nu 20-30 personer dagligt, desuden beskæftiges en række damer blandt omegnens beboere med pakning af pinde.

Læger

Som omtalt andet sted vides det, at den første læge i Hesselager var dr. Boisen. Om han er død eller bortrejst, har jeg ikke kunnet få oplyst. Hans efterfølger blev læge Rudolf Kabell. Om han har overtaget praksis efter dr. Boisen vides ikke. Han boede i den ejendom, som nu ejes af vognmand Vilh. Hansen, - bygget af snedker H.H. Jensen (Langgade 9). Hans boede til leje i den første tid, formodentlig medens han byggede lægeboligen, lige over for apoteket. Efter at have solgt lægeboligen til kostskole (latin- og realskole), byggede dr. Kabell en ny lægebolig, der hvor nu tandlæge Østergaard bor (Tjørnevej 5). Den er formentlig bygget o. 1899.

Dr. Kabell var en meget dygtig og afholdt læge, - meget samvittighedsfuld. Han havde en umådelig stor praksis, der strakte sig over Øksendrup, Ellerup, Mullerup, Lakkendrup, Brændeskov, Skårup, Holmdrup og Skårupøre og alt, hvad der lå inden for denne omkreds. Når man så tager i betragtning, at det var før bilernes og cyklernes tid, - al færdsel måtte foregå til fods eller med hestekøretøj, forstår man hvilket slid, det har måttet være for en læge. Ved dr. Kabells 25 års jubilæum i 1899 fik han overrakt en større jubilæumsgave og en elegant kaligraferet adresse med 1023 egnhændigt skrevne navne, og da der kun var ét navn for hver familie, forstår man, hvilken umådelig stor praksis, han har haft. At han blev slidt op er forståeligt, kun kort tid slog hans kræfter til yderligt. Han solgte da villa og praksis til dr. Schultz. Kun kort tid fik han lov til at nyde sit otium, - den 17. april 1902 afgik han pludselig ved døden. Han ligger begravet på Hesselager Kirkegård. Venner og tidligere patienter rejste ham en mindstøtte med hans relief i bronze. På mindestenen står følgende inskription: Rudolf August Vilhelm Kabell. Den humane og dygtige læge. Småfolks ven. Denne sten rejstes af venner.

Dr. Schultz var kun læge i Hesselager i få år, han fik da stillingen som overlæge på Ringe Sygehus. Han solgte da villa og praksis til dr. Warhus, der da var læge i Nyborg. Dr. Warhus var også en dygtig og afholdt læge og meget samvittighedsfuld. Han overtog praksis vist nok i 1904 og fortsatte til under den store "Spanske Syge" - epedemi. Efter den første verdenskrig sled han sig fuldstændig op. Han kunne ikke tænke sig at overlade sine patienter til andre, og arbejdet der blev mere end han kunne holde til.

Efter hans død overtog læge Vilhelm Bockenheuser, der da var læge i Svindinge, praksis, som han fortsatte indtil helbredet tvang ham til at høre op. Han solgte da ejendom og praksis til læge Axel Brandt, der en del år havde praktiseret i Hesselager, hvor han havde overtaget en praksis, der en del år før var blevet oprettet af læge Andreas Nielsen, der senere blev kredslæge i Fuglebjerger.

Dyrlæger

Dyrlægerne har også haft betydning for Ny Hesselagers udvikling. Den første, der har været her er C.J. Rasmussen. Han begyndte sin praksis i Langå, men byggede i sidste halvdel af 1870'erne et hus i Hesselager. Han døde i 1912. To af hans døtre bebor endnu ejendommen.

Da Rasamussens helbred begyndte at vakle, nedsatte der sig en dyrlæge på hjørnet af Vinkelvej (nu Højdevej 1). Han fik en betydelig praksis, som han efter en del år solgte til dyrlæge Andy Madsen, der fortsatte den til sin død. En assistent, Rasmus Peder Hansen, som han havde den sidste tid, overtog og fortsatte praksis.